

สร้างเมืองยุติธรรม ผ่านการจัดการศึกษา

Building Justice City through
Educational Management

รัชพร เลี้ยงประเสริฐ^๑

บทคัดย่อ

การจัดการศึกษาถือเป็นเครื่องมือสำคัญของภาครัฐในการสร้างพัฒนา
ทรัพยากรมนุษย์ให้มีความรู้ความสามารถ ถ่ายทอดค่านิยมและวัฒนธรรมของ
สังคม ปลูกฝังคุณธรรมของพลเมือง เพื่อหล่อหลอมให้เป็นสมาชิกที่ดีของสังคม
และเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาประเทศ นอกจากนี้ การศึกษายังทำให้บุคคล
มีศักยภาพที่จะพัฒนาตนเอง ยกกระดับคุณภาพชีวิต ฐานะทางสังคมและเศรษฐกิจ
ของตนเองได้ ดังนั้น ในอีกแห่งหนึ่งการศึกษาจึงเป็นเครื่องมือสำคัญในการนำไปสู่
ความยุติธรรมทางสังคม ความยุติธรรมทางการศึกษา จึงหมายถึงความยุติธรรม
ทางสังคม โดยเฉพาะในสังคมเมืองซึ่งเป็นพื้นที่ที่ถูกหล่อเลี้ยงและขับเคลื่อนด้วย
ระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยม โอกาสในการได้รับการศึกษายังหมายถึง โอกาสในการ
ประกอบอาชีพ สร้างรายได้ และเลื่อนสถานะทางสังคมของบุคคล ทำให้ช่องว่าง
หรือความเหลื่อมล้ำระหว่างบุคคลในด้านต่างๆ ลดลง อันนำไปสู่ความยุติธรรมทาง
สังคม ดังนั้น การจัดการศึกษาของเมืองจึงต้องเป็นไปโดยคำนึงถึงความยุติธรรม
ทางสังคมด้วย เพื่อให้การจัดการศึกษาเป็นกลไกหรือเครื่องมือในการนำไปสู่ความ
ยุติธรรมทางสังคมได้อย่างแท้จริง

อย่างไรก็ตาม การจัดการศึกษาของเมืองยังมีเงื่อนไขหรือลักษณะเฉพาะที่
นำไปสู่ความเสี่ยงที่จะเกิดความเหลื่อมล้ำด้านการศึกษา นอกจากนี้การจัดการ
ศึกษาของเมืองก็ยังมีมุ่งตอบสนองระบบทุนนิยม ในฐานะที่เป็นเครื่องมือในการ
ผลิตแรงงานป้อนให้กับระบบทุนนิยม ซึ่งลักษณะเฉพาะของเมืองดังกล่าว

^๑ นักศึกษาหลักสูตร ปรัชญาคุณวุฒิบัณฑิต สาขาสหวิทยาการ วิทยาลัยสหวิทยาการ
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ย่อมมีความเชื่อมโยงกับความยุติธรรมด้านการศึกษาของเมืองอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ การจะสร้างให้เกิดความยุติธรรมด้านการศึกษาเพื่อให้เป็นเครื่องมือสำคัญที่นำไปสู่ความยุติธรรมทางสังคมได้นั้น การจัดการศึกษาของเมืองต้องคำนึงถึงลักษณะดังกล่าวและต้องถูกขับเคลื่อนไปภายใต้หลักการของแนวคิดเรื่องความยุติธรรมด้วย จึงจะนำไปสู่ความเป็นธรรมทางสังคมของเมืองได้อย่างแท้จริง ทั้งนี้ แนวคิดเกี่ยวกับความยุติธรรมที่ผู้เขียนมองว่าต้องนำมาเป็นฐานคิดสำคัญในการจัดการด้านการศึกษา และเป็นกรอบในการพิจารณาลักษณะการศึกษาที่จะนำไปสู่ความยุติธรรมทางสังคม ก็คือแนวคิดเรื่องเมืองยุติธรรม ที่มองว่าการบริหารจัดการและการจัดบริการของเมืองที่มีความยุติธรรมและนำไปสู่ความยุติธรรมทางสังคมนั้นต้องประกอบไปด้วยหลักการสำคัญ ๓ ประการ ได้แก่ ความเสมอภาค (Equity) ความเป็นประชาธิปไตย (Democracy) และความหลากหลาย (Diversity) ซึ่งในบทความนี้ผู้เขียนได้นำกรอบคิดดังกล่าวมากำหนดและนำเสนอตัวแปรที่แสดงถึงลักษณะการศึกษาที่คำนึงถึงความยุติธรรม ซึ่งเป็นการศึกษาที่จะนำไปสู่เมืองยุติธรรม รวมทั้งจะได้นำเสนอแนวทางในการขับเคลื่อนการจัดการศึกษาที่จะนำไปสู่ความยุติธรรมทางสังคมของเมือง

Abstract

Educational management is an important instrument of government for developing human resources and the abilities of the nation's people. Education is also a channel to transfer social values, culture, and virtue for creating good citizens to and making them an important resource for national development. In addition, education helps people to have potential for developing and raising their quality of life as well as their social and economic status. So education is a vital tool that brings citizens to social justice and educational justice especially in urban society, which is derived and nourished by capitalism. Education opportunities also mean job and income opportunities, and this is the way to change a person's social status and it also reduces social gaps among citizens which leads to social justice. Urban educational management should be undertaken with concern for social justice, and this makes educational management a mechanism or tool to achieve real social justice.

However, urban educational management also has special conditions that bring the risk of having educational inequality. Educational management that serves capitalism as a tool for creating a labor force for the system is unavoidably linked with educational justice. To create social justice in education, one must be concerned with education's characteristics and education must go on under the concept of justice. This is to say that justice is the

important concept for educational management and I use it as a framework for considering education that leads to social justice. The concept of a just city is to administrate and manage a city to have social justice, which consists of three main factors: equity, democracy, and diversity. In this article, I use this framework to set and present variables that show educational justice, which leads to the existence of a just city. The articles also suggests ways to undertake urban educational management that would lead to creation of urban social justice.

ความเชื่อมโยงระหว่าง ความยุติธรรมทางสังคม กับการศึกษา

ความเหลื่อมล้ำหรือความไม่ยุติธรรมทางสังคมนั้น ถือเป็นปัญหาสำคัญของสังคมและเป็นสิ่งที่สะท้อนให้เห็นถึงความไม่เท่าเทียม รวมทั้งความล้มเหลวของระบบการจัดสรร และการกระจายโอกาส ทรัพยากร และสิทธิต่างๆ ที่มีอยู่ในสังคม ซึ่งทำให้คนบางกลุ่มไม่สามารถเข้าถึงโอกาส ทรัพยากร และสิทธิต่างๆ เหล่านั้นได้ ทั้งนี้ การที่คนหรือกลุ่มคนไม่สามารถเข้าถึงโอกาส ทรัพยากร และสิทธิเหล่านั้น อาจไม่ได้เกิดจากการขาดแคลนในสิ่งนั้นๆ แต่เกิดจากการกระจายและการจัดการโอกาส สิทธิ และทรัพยากรของสังคม ภายใต้เงื่อนไขต่างๆ ที่ทำให้คนบางกลุ่มถูกกีดกันและไม่สามารถเข้าถึงโอกาส ทรัพยากร และสิทธิเหล่านั้นได้ โดยหากพิจารณาถึงสาเหตุหรือเงื่อนไขที่ทำให้คนเข้าไม่ถึงสิทธิ โอกาส และทรัพยากรต่างๆ และอยู่ในจุดที่เสียเปรียบทางสังคมนั้น จากงานของ Amartya Sen (1981) เรื่อง Poverty and Famines และงานของ Jame Midgley and Conley (2010) ในเรื่อง Social Work and Social Development ก็อาจกล่าวได้ว่า เงื่อนไขที่ก่อให้เกิดความเหลื่อมล้ำทางสังคมดังกล่าว สามารถแบ่งได้ ๓ ลักษณะคือ

- ๑) เงื่อนไขทางด้านศักยภาพของตนเอง ทั้งสภาพทางร่างกาย อายุ เพศสภาพ ความสมบูรณ์ของร่างกาย ซึ่งเป็นลักษณะเฉพาะตัวของบุคคลนั้นๆ และด้านอื่นๆ ไม่ว่าจะเป็นเชื้อชาติ ฐานะทางเศรษฐกิจและสังคม ระดับการศึกษา ความรู้ความสามารถ ฯลฯ
- ๒) เงื่อนไขที่สังคมกำหนดขึ้นทั้งการกีดกันอันเนื่องมาจากการนิยามของสังคม โดยใช้วิธีการกำหนดหรือจำแนกกลุ่มของบุคคลหรือกลุ่มบุคคล และใช้ภาพรวมของคุณลักษณะเหล่านั้นมาเป็นเกณฑ์ในการวัดประเมิน หรืออาจถูกสร้างให้เป็นค่านิยม และวัฒนธรรมของสังคม ซึ่งเกณฑ์หรือค่านิยมที่สร้างขึ้นนี้จะมากำหนดว่าใครควรได้รับโอกาส สิทธิ หรือทรัพยากรอะไร
- ๓) การถูกกีดกันจากกลไกตลาดและการควบคุมเนื่องจากในระบบตลาด ทรัพย์สินจะเป็นของส่วนบุคคล การได้มาหรือเป็นเจ้าของสิ่งเหล่านั้นจะถูกกำหนดจากมูลค่าการแลกเปลี่ยน ทรัพยากรจะกลายเป็นสินค้า ซึ่งต้องถูกใช้ไปเพื่อผลตอบแทนที่มากที่สุด ซึ่งผู้ไม่มีทุนและความสามารถในการแลกเปลี่ยนจะถูกกีดกันและเข้าไม่ถึงสิทธิ และโอกาสในการได้รับทรัพยากรหรือบริการต่างๆ และนอกจากกลไกตลาดแล้ว กฎเกณฑ์และการควบคุมต่างๆ ที่สังคมสร้างขึ้น

ก็เป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่งที่ทำให้เกิดความไม่ยุติธรรมทางสังคมและการกีดกันคนที่ไม่สามารถควบคุมการจัดการเหนือทรัพยากรดังกล่าวก็จะเข้าไม่ถึงและไม่ได้รับประโยชน์จากทรัพยากรไม่ได้รับสิทธิและโอกาสตามที่ควรจะได้รับ

ทั้งนี้ เมื่อพิจารณาจากเงื่อนไขในการเกิดความเหลื่อมล้ำดังกล่าว การศึกษาในฐานะที่มีบทบาทในการสร้างให้บุคคลมีศักยภาพและมีความสามารถในการแลกเปลี่ยน รวมทั้งศักยภาพในการควบคุมทรัพยากรต่างๆ และทำให้บุคคลได้รับการนิยามของสังคมในทางที่เป็นประโยชน์ต่อเขา สามารถเข้าถึงทรัพยากรและสิทธิต่างๆ อันจะนำไปสู่การลดช่องว่างความเหลื่อมล้ำทางสังคม และนำไปสู่ความยุติธรรมทางสังคมในด้านอื่นๆ ประกอบกับในแง่ของสวัสดิการสังคมแล้ว การจัดการศึกษาถือเป็นสวัสดิการสังคมอย่างหนึ่งที่รัฐต้องจัดให้กับประชาชนทุกคนโดยเท่าเทียมกัน เพื่อให้ทุกคนมีโอกาสในการพัฒนาตนเอง ยกย่องคุณภาพชีวิต ทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม ทำให้มีศักยภาพที่จะเข้าถึงสวัสดิการสังคมด้านอื่นๆ ดังนั้น ในด้านหนึ่ง การจัดการศึกษาจึงเป็นเครื่องมือสำคัญในการลดความเหลื่อมล้ำทางสังคม และสร้างความยุติธรรมทางสังคมด้วย ซึ่งแนวคิดดังกล่าวสอดคล้องกับมุมมองของ Joseph Zajda (2006) ที่มองว่าการศึกษาเป็นเครื่องมือในการสร้างและยกระดับศักยภาพในการเข้าถึงสิทธิ โอกาส และทรัพยากรต่างๆ ของสังคมแก่ประชาชน ให้สามารถแสวงหาสวัสดิการและความมั่นคงในการดำรงชีวิตให้กับตัวเองได้เท่าคนอื่นฯ และเป็นเครื่องมือในการสร้างโอกาสด้านการประกอบอาชีพ ส่งเสริมการสร้างรายได้ที่เสมอภาคให้กับบุคคล

โดยหลักฐานที่แสดงถึงความเชื่อมโยงระหว่างการจัดการศึกษากับเรื่องของความยุติธรรมทางสังคมจะเห็นได้จากงานวิจัยของ John Knodel and Gavin

W.Jones. (1996) ที่ชี้ให้เห็นว่าการเข้าถึงการศึกษา มีความสัมพันธ์กับการเพิ่มประสิทธิภาพของกำลังแรงงาน การเพิ่มอายุขัยเฉลี่ยของประชาชน ลดช่องว่างทางสังคมและความแตกต่างทางด้านการศึกษาที่มีผลต่อความแตกต่างของสถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคม รวมทั้งสิทธิและโอกาสของบุคคล และทราบเท่าที่บุคคลยังไม่ได้รับความยุติธรรมทางด้านการศึกษา เขาเหล่านั้นก็ต้องเผชิญกับความไม่เท่าเทียมและไม่ยุติธรรมทั้งในตลาดแรงงาน ความเหลื่อมล้ำทางรายได้ ชีวิตความเป็นอยู่ ฯลฯ ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของเปรี๊อง กิจรัตน์ภร (๒๕๕๕) ที่แสดงให้เห็นว่าระดับการศึกษามีความสัมพันธ์กับระดับของรายได้ รวมทั้งโอกาสในการจ้างงาน ซึ่งรายได้ของผู้จบการศึกษาระดับอุดมศึกษากับผู้ที่ไม่จบการศึกษาระดับอุดมศึกษามีความแตกต่างกันเป็นอย่างมาก ดังที่ผลการศึกษาเกี่ยวกับความเหลื่อมล้ำทางการศึกษากับโอกาสทางการจ้างงาน เรื่อง คุณภาพการศึกษาช่วยลดความเหลื่อมล้ำของค่าจ้างแรงงานของสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศ (๒๕๕๔) ที่แสดงให้เห็นว่าในช่วงที่ผ่านมารายได้หรือค่าจ้างของผู้ที่จบการศึกษาระดับมัธยมศึกษาและระดับมหาวิทยาลัย ยังมีช่องว่างของรายได้และค่าจ้างห่างกันมากขึ้นเรื่อยๆ ค่าจ้างของผู้จบการศึกษาระดับปริญญาตรีสูงขึ้นประมาณ ๑๕๐ % แต่ค่าจ้างของผู้จบการศึกษาระดับมัธยมเพิ่มขึ้นเพียงครึ่งหนึ่งของกลุ่มระดับอุดมศึกษาเท่านั้น

นอกจากนี้ผลการศึกษาดังกล่าว ยังพบว่าโอกาสในการได้รับการศึกษานั้นมีเชื่อมโยงกับเรื่องการศึกษาและรายได้ของผู้ปกครอง พบว่าในครอบครัวที่ผู้ปกครองมีการศึกษาและมีรายได้สูง เด็กก็มีแนวโน้มที่จะได้รับการศึกษาสูงขึ้นไปด้วย และคนที่มาจากครอบครัวที่เสียเปรียบทางเศรษฐกิจและสังคม ก็จะทำให้เขาเสียเปรียบด้านโอกาสในการเข้าถึงการศึกษา และความเหลื่อมล้ำด้านดังกล่าวก็ส่งผลต่อเนื่องมาถึง

การเข้าสู่ตลาดแรงงานที่ก็จะมีค่าจ้างด้วย รายได้ หรือค่าจ้างด้วย

ผลการศึกษาดังกล่าวสอดคล้องกับงานวิจัยของ ดิลก ลัทธพิพัฒน์ (๒๕๕๓) ที่ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับ ความเหลื่อมล้ำของการศึกษากับแนวโน้มของค่าจ้าง ในประเทศไทย พบว่าแรงงานไทยมีระดับการศึกษาที่สูงขึ้น แต่ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการคัดเลือกบุคคลเข้าสู่ระบบการศึกษาในระดับต่างๆ นั้น ยังมีความเหลื่อมล้ำค่อนข้างสูงเนื่องจากผู้ที่มีจากครอบครัวที่เสียเปรียบทางด้านเศรษฐกิจและสังคม มีโอกาสทางการศึกษาน้อยกว่าผู้ที่มาจากครอบครัวที่ได้เปรียบกว่า และยังเป็นกลุ่มผู้ที่เสียเปรียบในด้านโอกาสในการสร้างรายได้และโอกาสทางด้านเศรษฐกิจอีกด้วย เนื่องจากมักจะได้รับค่าจ้างต่ำกว่ากลุ่มผู้ที่มีโอกาสทางการศึกษาสูงกว่า

งานดังกล่าวนอกจากจะชี้ให้เห็นว่าความเหลื่อมล้ำด้านการศึกษานำมาซึ่งความเหลื่อมล้ำในด้านอื่นๆ โดยเฉพาะความเหลื่อมล้ำในด้านรายได้และการประกอบอาชีพแล้ว ยังชี้ให้เห็นว่าในขณะที่ความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจสังคมเหล่านี้นักก่อให้เกิดความไม่ยุติธรรมและเหลื่อมล้ำในด้านการศึกษาดูด้วย จึงถือได้ว่าความยุติธรรมทางสังคมและเรื่องของการจัดการศึกษาเป็นเรื่องที่มีความเกี่ยวข้องกันในลักษณะที่เป็นพลวัตที่เชื่อมโยงกันอย่างไม่สิ้นสุด

ดังนั้น ด้วยความสำคัญของการจัดการศึกษาต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนและลดความเหลื่อมล้ำทางสังคมดังกล่าว จึงเป็นหน้าที่ของภาครัฐที่จะต้องจัดการศึกษาให้กับประชาชนทุกกลุ่มโดยเท่าเทียมกันและเป็นไปด้วยความยุติธรรมทั้งทางด้านคุณภาพและโอกาส เพื่อให้การจัดการศึกษาเป็นเครื่องมือที่มีประสิทธิภาพในอันที่จะนำไปสู่ความยุติธรรมทางสังคมได้อย่างแท้จริง แต่อย่างไรก็ตาม

การจัดการศึกษาในช่วงที่ผ่านมา นั้น ยังไม่สามารถนำไปสู่ความยุติธรรมทางสังคมได้ อีกทั้งยังพบข้อมูลที่แสดงให้เห็นถึงความเหลื่อมล้ำและความไม่ยุติธรรมในด้านการศึกษาอีกด้วย ไม่ว่าจะเป็นความเหลื่อมล้ำทางด้านคุณภาพการศึกษา ยังมีความแตกต่างกันทั้งระหว่างการศึกษาในพื้นที่เมืองและพื้นที่ชนบท โดยจากผลการศึกษาของ อุมารณณ์ ภัทรวานิชย์ และ ปัทมา ออมสิริสมบูรณ์ (๒๕๕๐) พบว่าเด็กในพื้นที่เมือง จะได้รับการศึกษาที่มีคุณภาพที่ดีกว่า และมีโอกาสและทางเลือกในการศึกษามากกว่าเด็กในชนบท และจากผลการศึกษาของสถาบันทดสอบทางการศึกษาแห่งชาติพบว่า ในการวัดประเมินผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาของโรงเรียนสังกัดต่างๆ มีความแตกต่างกันและเหลื่อมล้ำกันอยู่ ทั้งผลการทดสอบ O-net ผลการทดสอบ PISA โดยโรงเรียนที่อยู่ในสังกัดคณะกรรมการอุดมศึกษา และการศึกษาแบบโฮมสคูลจะเป็นกลุ่มที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาดีที่สุด และโรงเรียนในสังกัดสำนักงานการศึกษาพิเศษและโรงเรียนสังกัดตำรวจตระเวนชายแดนเป็นกลุ่มโรงเรียนที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาอยู่ในระดับต่ำ ส่วนการศึกษาของโรงเรียนในเขตเมืองทั้งโรงเรียนที่สังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และของกรุงเทพมหานคร มีระดับผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาในภาพรวมอยู่ในระดับที่ต่ำกว่าโรงเรียนสังกัดอื่นในพื้นที่

ความแตกต่างของผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาที่ยกมานี้แสดงให้เห็นความเหลื่อมล้ำในด้านคุณภาพการศึกษา ส่วนในแง่ของความเหลื่อมล้ำทางด้านโอกาสในการเข้าถึงระบบการศึกษา ก็มีข้อมูลที่ชี้ให้เห็นว่าถึงแม้ภาครัฐจะได้เปิดโอกาสให้เด็กทุกคนสามารถเข้าถึงโอกาสทางการศึกษาที่มากขึ้น โดยขยายการศึกษาภาคบังคับจนถึงชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ และจัดให้เด็กวัยเรียนทุกคนได้รับการศึกษาโดยไม่เสียค่าเล่าเรียน และให้การสนับสนุนด้านค่าใช้จ่ายอื่นๆ

ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา แต่ก็ยังคงพบว่า มีเด็กและเยาวชนในวัยเรียนที่ยังไม่สามารถเข้าถึงระบบการศึกษาได้ โดยหากพิจารณาจากข้อมูลประมวลสถิติสำคัญของประเทศไทย พ.ศ. ๒๕๕๕ ที่จัดเก็บโดยสำนักงานสถิติแห่งชาติ กระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร (๒๕๕๕) พบว่า สัดส่วนเด็กที่ได้เข้าสู่ระบบการศึกษาต่อเด็กวัยเรียนเป็นร้อยละ ๘๑.๗๘ ยังมีเด็กวัยเรียนประมาณร้อยละ ๑๘ ที่ยังเข้าไม่ถึงระบบการศึกษา

ประเด็นต่างๆ ที่กล่าวมานั้นนอกจากจะเป็นสิ่งที่สะท้อนให้เห็นถึงความเหลื่อมล้ำในด้านการศึกษาที่เกิดขึ้นแล้วยังแสดงให้เห็นว่าลักษณะของการจัดการศึกษาที่เป็นอยู่ในปัจจุบันยังไม่สามารถนำไปสู่ความยุติธรรมทางสังคมได้ โดยเฉพาะการจัดการศึกษาในพื้นที่เมืองที่ต้องเผชิญกับปัจจัยต่างๆ ที่ส่งผลกระทบต่อความเป็นธรรมทางการศึกษาและเป็นเงื่อนไขที่นำไปสู่ความไม่ยุติธรรมทางสังคม

ลักษณะเฉพาะของเมืองกับการศึกษา

เมืองเป็นพื้นที่ซึ่งถูกขับเคลื่อนและหล่อเลี้ยงให้ดำรงอยู่ได้ด้วยระบบเศรษฐกิจ และการพัฒนาเมืองนั้นก็เชื่อมโยงและขึ้นอยู่กับปัจจัยทางเศรษฐกิจเป็นสำคัญ และเป็นระบบเศรษฐกิจที่อยู่ภายใต้แนวคิดแบบทุนนิยม ซึ่งการพัฒนาเมืองภายใต้ระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิมนั้นจะเน้นเรื่องของการทำกำไร และสะสมทุนจากการสร้างมูลค่าส่วนเกิน (Surplus Value) จากส่วนต่างระหว่างมูลค่าแลกเปลี่ยน (Exchange Value) กับมูลค่าใช้สอย (Use Value) รวมทั้งมองทุกอย่างเป็นสินค้าที่สามารถแลกเปลี่ยนผ่านระบบตลาดได้ ซึ่ง Henri Lefebvre (1996) มองว่าระบบดังกล่าวเป็นกลไกที่สร้างความไม่ยุติธรรมโดยตัวของมันเอง

เพราะในการผลิตและสร้างมูลค่าส่วนเกินนั้น เมืองได้ดึงดูดทรัพยากรจากแหล่งต่างๆ เข้ามาไว้ในเมือง และศักยภาพในการดึงดูดของเมืองก็มาจากคนที่ป็นเจ้าของทุน คนที่มีทุนมากกว่าก็มีปัจจัยการผลิตมากกว่า และทำยที่สุดแล้วมูลค่าส่วนเกินก็ตกอยู่กับกลุ่มคนที่ควบคุมปัจจัยการผลิต และระบบทุนนิยมยังต้องกระตุ้นให้เกิดการบริโภคและพยายามขยายส่วนต่างระหว่างมูลค่าใช้สอยและมูลค่าการแลกเปลี่ยนให้เพื่อผลกำไรที่มากที่สุด ระบบดังกล่าวจึงนำมาซึ่งการเอาไรต์เอาเปรียบผ่านระบบตลาดและเกิดความเหลื่อมล้ำทางสังคมในท้ายที่สุด

นอกจากนี้การที่เมืองถูกขับเคลื่อนด้วยระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมที่เน้นการพัฒนาเศรษฐกิจเป็นสำคัญ เน้นการสร้างผลกำไรและสะสมทุน ผลผลิตและทรัพยากรทุกอย่างของเมืองต้องถูกใช้ไปเพื่อสร้างให้เกิดการเติบโตทางเศรษฐกิจและผลกำไรที่มากที่สุด และการได้มาซึ่งสวัสดิการสังคมในสังคมทุนนิมนั้นจะต้องได้มาผ่านการแลกเปลี่ยนอย่างเสรี ภายใต้กลไกของระบบตลาด ทุกอย่างถูกมองเป็นสินค้าที่สามารถแลกเปลี่ยนได้ รวมถึงการศึกษาเองก็เช่นเดียวกัน ถูกมองเป็นสินค้าที่สามารถซื้อขายแลกเปลี่ยนกันได้ หากมีเงินหรือค่าใช้จ่ายก็สามารถจ่ายเงิน ซื้อโอกาสและความได้เปรียบทางการศึกษาได้ ดังนั้น ในสังคมทุนนิยมการเข้าถึงระบบการศึกษาจึงขึ้นอยู่กับปัจจัยทางเศรษฐกิจและการเงินของผู้เรียนเป็นสำคัญ ประเด็นเหล่านี้แสดงให้เห็นว่าลักษณะเฉพาะของสังคมเมือง มีบทบาทต่อความเหลื่อมล้ำหรือความยุติธรรมทางการศึกษา และนอกจากปัจจัยดังกล่าวแล้วยังมีลักษณะเฉพาะอื่นๆ ของเมืองที่เข้ามามีบทบาทต่อความยุติธรรมทางการศึกษาของเมืองด้วย โดยหากพิจารณาจากแนวคิดของ โสมสกาเว เพชรานนท์ (๒๕๔๗) และผลการศึกษาของ University of Michigan (2013) นั้น ผู้เขียนมองว่าลักษณะเฉพาะ

ของความเป็นเมืองที่เกี่ยวข้องและส่งผลต่อการจัดการศึกษาของเมืองและถือเป็นลักษณะเฉพาะของการจัดการศึกษาในพื้นที่เมือง สามารถสรุปได้ดังนี้

๑. ค่าครองชีพและต้นทุนในการเข้าถึงการศึกษา ภายใต้กลไกของระบบตลาด

ทุกอย่างถูกมองเป็นสินค้าที่สามารถแลกเปลี่ยนได้ รวมถึงการศึกษาเองก็เช่นเดียวกัน ถูกมองเป็นสินค้าที่สามารถซื้อขายแลกเปลี่ยนกันได้ หากมีเงินหรือค่าใช้จ่ายก็สามารถจ่ายเงิน “ค่าลงทะเบียน” ชื่อ “พื้นที่ทางการศึกษา” ในสถานศึกษาต่างๆ ได้ ซึ่งค่าใช้จ่ายดังกล่าวจะแปรผันตาม “คุณภาพ” ของสินค้า ซึ่งในที่นี้ก็ได้แก่หลักสูตร ระดับการศึกษา และสถาบันการศึกษาที่มีให้เลือกและถูกออกแบบให้ตรงกับความต้องการและความต้องการของผู้เรียน รวมถึงค่าใช้จ่ายด้านการศึกษาก็ถือเป็นการลงทุนเพื่อโอกาสที่ดีกว่าในด้านการศึกษา ตัวอย่างเช่น การกวดวิชาถือเป็นการจ่ายเงินหรือลงทุนเพื่อซื้อโอกาสทางการศึกษาและความได้เปรียบในการสอบเข้าเรียนในระดับที่สูงขึ้น ซึ่งการที่มองการศึกษาเป็นสินค้านี้ทำให้การศึกษาถูกมองว่าเป็นการลงทุนรูปแบบหนึ่ง เป็นการลงทุนเพื่อที่จะนำความรู้หรือระดับการศึกษาที่สูงขึ้นไปใช้ในการแสวงหารายได้ที่มากขึ้น แสวงหาความก้าวหน้าในการประกอบอาชีพ ดังนั้นในสังคมทุนนิยม การเข้าถึงระบบการศึกษาจึงขึ้นอยู่กับปัจจัยทางเศรษฐกิจและการเงินของผู้เรียนเป็นสำคัญ เนื่องมาจากค่าครองชีพในเมืองนั้นสูงกว่าในสังคมชนบท การดำรงชีวิตประจำวันและวิถีชีวิตของผู้คน และการได้มาซึ่งสวัสดิการและบริการต่างๆ นั้น ผูกติดกับเรื่องของเงิน ทำให้ครอบครัวที่อยู่ในเมืองจะมีค่าใช้จ่ายในด้านต่างๆ รวมทั้งค่าใช้จ่ายในด้านการศึกษาของเด็กและเยาวชนสูงกว่าครอบครัวในชนบท เช่นในกรณีของกรุงเทพมหานครนั้น

จากข้อมูลสถิติสำคัญของชาติประจำปี ๒๕๕๕ มีค่าใช้จ่ายในด้านการศึกษาโดยเฉลี่ย ๘๔๐ บาทต่อคนต่อเดือน ซึ่งถือว่าสูงกว่าพื้นที่อื่นทั้งหมด และต้นทุนและค่าใช้จ่ายดังกล่าว ทำให้ครอบครัวบางส่วนที่ไม่สามารถจ่ายต้นทุนนั้นได้ต้องถูกกีดกันออกจากโอกาสทางการศึกษา การเข้าถึงการศึกษาในเมืองจึงขึ้นอยู่กับรายได้และสถานะทางเศรษฐกิจและสังคมเป็นสำคัญ ประกอบกับการที่สังคมเมืองนั้นมีความเหลื่อมล้ำทางรายได้ค่อนข้างสูงจึงทำให้ต้นทุนหรือค่าใช้จ่ายทางการศึกษาเป็นปัจจัยหนึ่งที่ส่งผลต่อความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาตามไปด้วย

จากงานของอุมารณ ภัทรวานิชย์ และ ปัทมา อมรสิริสุนทรณ์ (๒๕๕๐) และงานของเบ๊จิง งามอรุณโชติ และธิรภาพ พิภทอง (๒๕๕๕) สะท้อนให้เห็นว่าระดับรายได้ของครอบครัว อาชีพ และระดับการศึกษาของผู้ปกครอง รวมถึงจำนวนสมาชิกในครอบครัว รวมทั้งความสัมพันธ์ของสมาชิกในครอบครัว มีผลต่อสัมฤทธิ์ผลทางการศึกษา รวมทั้งโอกาสทางการศึกษาของเด็กและเยาวชนด้วย นอกจากนี้ จากงานของมหาวิทยาลัยมิชิแกน (University of Michigan) ที่ชี้ให้เห็นว่าโดยส่วนใหญ่แล้ว การจัดการศึกษาของเมืองต้องรองรับกลุ่มเป้าหมายที่มีสถานะทางเศรษฐกิจสังคมดังกล่าวอยู่ในจุดที่เสียเปรียบ ทำให้เด็กขาดความพร้อมในด้านการศึกษานั้น จึงทำให้เด็กกลุ่มนี้ยังได้รับผลกระทบจากต้นทุนดังกล่าวมากกว่าเด็กกลุ่มอื่นและนำมาซึ่งความเหลื่อมล้ำของเด็กเหล่านั้น จึงอาจกล่าวได้ว่าต้นทุนทางการศึกษาของพื้นที่เมืองเป็นเงื่อนไขที่เกี่ยวข้องและส่งผลต่อความยุติธรรมด้านการศึกษาของเมืองอย่างเลี่ยงไม่ได้ ดังนั้น ในบริบทของการจัดการศึกษาในพื้นที่เมือง ต้นทุนในการจัดการศึกษาจึงเป็นตัวแปรหนึ่งที่ต้องคำนึงถึงในการจัดการศึกษาของเมือง

๒. แรงดึงดูดทางเศรษฐกิจของเมือง

การที่เมืองเป็นศูนย์กลางทางเศรษฐกิจ เป็นแหล่งของการจ้างงาน ทำให้เมืองเป็นพื้นที่ดึงดูดแรงงานและวิสาหกิจต่างๆ เข้ามาอยู่ในพื้นที่เมือง เมืองถือเป็นพื้นที่ที่มีบทบาทสำคัญกับสังคมในฐานะที่เมืองเป็นศูนย์กลางการเติบโตทั้งทางเศรษฐกิจและสังคมดังที่ Saskai Sassen (2012) ได้อธิบายว่าเมืองมีความสำคัญในฐานะที่เป็นพื้นที่ในการจัดการทางเศรษฐกิจและการจัดการการแลกเปลี่ยนเพื่อตอบสนองความจำเป็นในระดับสังคมให้กับสมาชิกของเมืองและเป็นโครงข่ายการแลกเปลี่ยน (Exchange Network) ทั้งทางด้านการเงิน การค้า และการจัดการในเชิงการผลิต ทำให้เมืองมีฐานะเป็นผู้กระทำการทางเศรษฐกิจ (Economic Agent) และการที่เมืองเป็นศูนย์รวมความเจริญและพื้นที่ในการแสวงหาความมั่งคั่งและโอกาสนั้น ทำให้เมืองเป็นพื้นที่ซึ่งดึงดูดให้วิสาหกิจและผู้คนเข้ามาอยู่รวมกัน ซึ่งประเด็นนี้ Edward W. Soja (2003) ได้อธิบายแรงดึงดูดของเมืองผ่านแนวคิด Synekism โดยมองว่าแรงดึงดูดสำคัญของการรวมตัวของเมืองคือ เรื่องของเศรษฐกิจที่มีฐานอยู่ที่การประหยัดเวลาและพลังงาน และความต้องการตอบสนองต่อแรงเสียดทานของการดำรงชีวิต ทั้งนี้แรงดึงดูดด้านเศรษฐกิจดังกล่าวทำให้ผู้คนจากหลากหลายที่ เข้ามาอาศัยอยู่ในเมือง ทั้งเพื่อประกอบธุรกิจ ทำงาน ฯลฯ และทำให้เกิดการขยายตัวของความเป็นเมือง ทั้งด้านประชากรและกายภาพ โดย Harm De Blij (2010) ได้กล่าวไว้ในงานเขียนเรื่อง The Power of Place ว่าโดยประมาณการแล้วในศตวรรษที่ ๒๑ ประชากรโลกครึ่งหนึ่งจะอาศัยอยู่ในเมือง โดยเฉพาะในเอเชียนั้น เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ร้อยละ ๓๓ ทั้งนี้ จากลักษณะการขยายตัวดังกล่าวทำให้เราอาจคาดการณ์ได้ว่าเมืองจะมีความสำคัญและเป็นพื้นที่หลักของโลก นอกจากนี้ในยุคโลกาภิวัตน์

เมืองยังเป็นศูนย์กลางที่สำคัญในการเชื่อมต่อที่ตัดข้ามพื้นที่ของชาติอีกด้วย ทำให้การเคลื่อนย้าย ทุน แรงงาน และประชากรมีความสะดวกยิ่งขึ้น และปัจจัยภายนอกประเทศก็มีบทบาทกับเมืองมากกว่าเดิม ซึ่งบทบาทด้านเศรษฐกิจของเมืองและการเคลื่อนย้ายแรงงานของประชากรนั้นทำให้เด็กในวัยเรียนจำเป็นต้องเคลื่อนย้ายที่อยู่และที่เรียนตามผู้ปกครองไปด้วย โดยเฉพาะการเคลื่อนย้ายในลักษณะที่เป็นการจ้างงานชั่วคราว ซึ่งการย้ายถิ่นและการย้ายโรงเรียนบ่อยๆ ปัจจัยดังกล่าวนี้ย่อมส่งผลต่อโอกาส ความต่อเนื่องในการศึกษา รวมทั้งสัมฤทธิ์ผลทางการศึกษาของเด็ก รวมทั้งมีผลกระทบต่อการได้รับความช่วยเหลือในด้านต่างๆ จากภาครัฐด้วยอย่างเลี่ยงไม่ได้

๓. วิถีชีวิตแบบคนเมือง

ซึ่งในสังคมเมืองนั้นจะเป็นสังคมที่มีลักษณะของการแบ่งงานกันทำ (Division of Labor) รวมทั้งมีการดำเนินชีวิตประจำวันที่ผูกพันอยู่กับเวลา (Implications of the Clock) การทำงาน การเดินทาง และกิจกรรมต่างๆ ของคนในเมืองถูกกำหนดโดยเวลาดังนั้น ด้วยหลักในการแบ่งงานกันทำดังกล่าวหน้าที่ในการให้ความรู้และให้การศึกษาแก่เด็กจึงถูกโอนให้กับภาครัฐ โรงเรียนและครูซึ่งถือว่าเป็นหน่วยงานและผู้ที่มีหน้าที่โดยตรง เรื่องของการศึกษาจึงถูกแยกออกมาไม่ได้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกับเรื่องของชุมชนลักษณะดังกล่าวนี้ย่อมส่งผลต่อความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนและชุมชนรวมทั้งความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนและโรงเรียนดังกล่าวนี้ ก็ส่งผลต่อการสนับสนุนและมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาลดลงและถูกจำกัดเฉพาะเรื่องที่เกี่ยวข้องกับบุตรหลานของตนเท่านั้น เรื่องของการศึกษาของเด็กและเยาวชนในชุมชนไม่ถูกให้ความสำคัญจากชุมชน เด็กด้อยโอกาสที่มีความเสียเปรียบทางสังคมก็ไม่ได้ได้รับความช่วยเหลือหรือ

สนับสนุนจากชุมชนในด้านการศึกษาซึ่งส่งผลต่อโอกาสในการเข้าถึงการศึกษาของเด็กและเยาวชนในชุมชน

นอกจากนี้ สภาพแวดล้อมของชุมชนและความสัมพันธ์ในชุมชน ของสังคมแบบเมืองที่เป็นสังคมที่มีความเป็นอยู่แบบปัจเจกบุคคลและครอบครัวนิยม (The individual and families) ซึ่งแต่ละคนแต่ละครอบครัวต้องพึ่งตนเอง ความผูกพันภายในครอบครัวและเพื่อนบ้านมีน้อยทำให้ความสัมพันธ์ การพึ่งพาความเอื้ออาทร ลดลง รวมทั้งการให้ความสนใจในการหล่อหลอม สอดส่องดูแลเด็กเยาวชนของชุมชน และเพื่อนบ้านลดลง โดยเฉพาะสังคมเมืองในยุคปัจจุบันซึ่งเต็มไปด้วยสิ่งเร้าและยั่วยุที่เบี่ยงเบนความสนใจของเด็ก และเยาวชนจากการศึกษา รวมทั้งมีแหล่งอบายมุข และความเสี่ยงต่ออาชญากรรมมากขึ้น ทำให้เด็กและเยาวชนเหล่านั้นไม่ได้รับการปกป้องจากความเสี่ยงดังกล่าว สิ่งเหล่านี้เป็นสิ่งที่ส่งผลต่อการดำรงชีวิตและความพร้อมในการศึกษาของเด็กซึ่งย่อมส่งผลต่อความยุติธรรมในด้านการศึกษาทั้งด้านโอกาส การเข้าถึงการศึกษา และคุณภาพการศึกษา

๔. ความเป็นอิสระของเมือง

เนื่องจากเมืองเป็นพื้นที่ที่มีลักษณะทางเศรษฐกิจ สังคม และวิถีชีวิตที่แตกต่างจากพื้นที่ที่ไม่ใช่สังคมเมือง ดังนั้น รูปแบบการบริหารจัดการด้านต่างๆ ของเมือง มักจะมีลักษณะที่แตกต่างจากการบริหารจัดการพื้นที่อื่น โดยเฉพาะเมืองที่เป็นเมืองหลวง ที่โดยส่วนใหญ่ มักจะมีรูปแบบการบริหารจัดการที่มีอิสระจากการควบคุมของรัฐบาลกลาง โดยเฉพาะการจัดบริการขั้นพื้นฐานต่างๆ ให้กับประชาชน ที่เมืองมีอำนาจหน้าที่ที่สามารถดำเนินการได้ด้วยตนเอง มีอำนาจในการจัดสรรงบประมาณและกำหนดนโยบายด้านต่างๆ ของตัวเอง มากกว่าพื้นที่อื่น รวมทั้งการรับฟังความคิดเห็น

จากประชาชนของเมืองก็สามารถทำได้อย่างมีประสิทธิภาพมากกว่าพื้นที่อื่น ซึ่งความเป็นอิสระของเมืองดังกล่าวย่อมส่งผลให้การบริการสาธารณะต่างๆ รวมทั้งการจัดการศึกษาของเมืองมีความแตกต่างจากการจัดการศึกษาในพื้นที่อื่น และย่อมส่งผลต่อความยุติธรรมทางการศึกษาของเมืองอย่างเลี่ยงไม่ได้

๕. ความหลากหลายของประชากร

ในสังคมเมืองเป็นสังคมที่มีผู้คนจากหลากหลายแหล่งที่มา หลากหลายภูมิหลังมาอยู่ร่วมกัน และผู้คนเหล่านั้นก็มีความแตกต่างกันทั้งทาง เชื้อชาติ ศาสนา วัฒนธรรม และสภาพร่างกาย ซึ่งสิ่งต่างๆ เหล่านี้นำไปสู่ความต้องการในด้านการศึกษาที่ต่างกัน รวมทั้งทำให้มีเงื่อนไขในการเข้าถึงการศึกษาและความพร้อมในการศึกษาที่ต่างกัน และภาษาวัฒนธรรมที่แตกต่างจากภาษาและวัฒนธรรมหลักของสังคมอาจจะเป็นอุปสรรคต่อการเรียนรู้ทำความเข้าใจของบทเรียนเป็นอุปสรรคต่อการเรียนของเด็กได้ นอกจากนี้กลุ่มคนที่มีความแตกต่างไปจากคนกลุ่มหลักทางสังคมก็มักถูกเลือกปฏิบัติและไม่ได้รับการยอมรับจากสังคมด้วย ซึ่งอาจทำให้เกิดการกีดกัน ไม่ยอมรับและพยายามกลืนให้คนกลุ่มนั้นต้องถูกครอบงำและปรับตัวให้เป็นไปตามวัฒนธรรม ค่านิยม หรือวิถีปฏิบัติของคนกลุ่มหลักของสังคม ลักษณะความหลากหลายทางสังคมของเมืองจึงเป็นลักษณะเฉพาะของเมืองอีกประการหนึ่งที่มีบทบาทและส่งผลต่อความเหลื่อมล้ำ และความยุติธรรมทางการศึกษาของประชากรเมืองด้วย อีกทั้งการที่เป็นสังคมที่มีความหลากหลายดังกล่าวยังส่งผลให้ลักษณะการกำหนดกลุ่มเป้าหมายในการจัดบริการด้านต่างๆ ของเมืองรวมทั้งบริการด้านการศึกษาไม่สามารถจำกัดขอบเขตเฉพาะผู้ที่เป็นพลเมืองตามสถานะทางกฎหมายหรือหลักดินแดนได้ แต่ต้องครอบคลุมผู้ที่อาศัยหรือใช้พื้นที่เมือง (Residential)

ทุกคน เพื่อให้สิทธิและโอกาสในการได้รับโอกาสในการได้รับการศึกษาของเด็กและเยาวชนทุกกลุ่มของเมืองมีความเท่าเทียมกันในฐานะที่เป็นมนุษย์และเป็นการศึกษาเพื่อทุกคนอย่างแท้จริง (Education for All)

ทั้งนี้จากลักษณะเฉพาะที่กล่าวมาข้างต้นที่แสดงให้เห็นว่า การจัดการศึกษาในพื้นที่เมืองนั้นต้องพบกับลักษณะเฉพาะอาจนำไปสู่ความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา การจัดการศึกษาของเมืองจึงต้องมีระบบสนับสนุนและส่งเสริมให้เกิดความยุติธรรมทางการศึกษาด้วย เพื่อที่จะทำให้เด็กทุกคนสามารถได้รับความเป็นธรรมทางการศึกษาอันจะเป็นเครื่องมือในการสร้างความยุติธรรมทางสังคมและลดความเหลื่อมล้ำ โดยเฉพาะเด็กที่มีความเสียเปรียบทางสังคม และต้องถูกกระทบกับลักษณะเฉพาะของเมือง การจัดการศึกษาของเมืองจะต้องมีขอบเขตของการจัดบริการและให้การดูแลช่วยเหลือที่เกินไปกว่าเรื่องของห้องเรียนเพื่อให้เขาเหล่านั้นมีจุดเริ่มต้นทางการศึกษาที่ใกล้เคียงกับคนอื่น ๆ สามารถพัฒนาศักยภาพของตนเองได้อย่างเต็มที่และสามารถเข้าถึงโอกาสทางการศึกษาได้เท่ากับคนอื่น ๆ

เมืองยุติธรรม: แนวคิด และหลักการ

การที่การศึกษาจะสร้างให้เกิดความยุติธรรมทางสังคมได้นั้น การจัดการศึกษาของเมืองจะต้องดำเนินไปโดยคำนึงถึงเรื่องของความยุติธรรมทางสังคมด้วย คำว่าความยุติธรรม (Justice) และความยุติธรรมทางสังคม (Social Justice) ได้มีผู้ให้ความหมายไว้หลายความหมายด้วยกันซึ่งหากจะพิจารณาตามแนวคิดของ Michael J. Sandle (2009) นั้น ที่ได้กล่าวถึงมุมมองเกี่ยวกับเรื่องความยุติธรรมและมองว่า ความยุติธรรม

ทางสังคม ในแง่ของการกระจายที่เป็นธรรมนั้นสามารถแบ่งได้เป็น ๔ แนวทาง ดังนี้

- ๑) ความยุติธรรมตามแนวคิดของหลักผลประโยชน์หรือความสุขที่มากที่สุดตามแนวทางอรรถประโยชน์นิยม (Utilitarianism) โดยหลักการของความยุติธรรมในลักษณะนี้ คือ การสร้างความสุขหรือประโยชน์ให้มากที่สุดหรือเกิดประโยชน์กับคนจำนวนมากที่สุด และถึงแม้การสร้างประโยชน์นั้นจำเป็นต้องทำให้เกิดผลเสียกับคนข้างน้อยหรือปัจเจกบุคคลก็เป็นเรื่องที่ยอมรับได้
- ๒) แนวทางที่ยึดถือเสรีนิยม (Liberalism) ที่มองว่าความยุติธรรมคือการยึดถือให้อิสระและเคารพในสิทธิของของปัจเจกบุคคลโดยเชื่อว่าปัจเจกบุคคลมีอิสระที่จะเลือกและตัดสินใจกำหนดชีวิตของตนเองและเลือกในสิ่งที่ตัวเองต้องการได้ ดังนั้นความยุติธรรมคือการที่ปัจเจกบุคคลมีอิสระและมีความเสมอภาคในการกำหนดและตัดสินใจเรื่องต่างๆ อย่างเสมอกัน ในสถานะที่แต่ละคนเป็นเจ้าของตัวเอง (Self-Ownership)
- ๓) แนวคิดที่มองว่าความยุติธรรมคือการทำให้เท่าเทียม ซึ่งเป็นแนวคิดที่สำคัญของ John Rawls (1971) ที่เชื่อในหลักการแห่งความยุติธรรม ๒ ข้อ คือเรื่องของการคุ้มครองสิทธิ อิสรภาพขั้นพื้นฐาน และมองว่าความเท่าเทียมทางเศรษฐกิจและสังคมซึ่งจะเกิดขึ้นได้ต่อเมื่อคนที่ด้อยโอกาสที่สุดในสังคมได้รับการดูแลและได้รับประโยชน์และสิทธิต่างๆ อย่างเหมาะสม ซึ่งในมุมมองนี้ความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจสังคมที่เป็นประโยชน์ต่อคนด้อยโอกาสในสังคมเป็นสิ่งที่ยอมรับได้ ความไม่เท่าเทียมทางสังคมและเศรษฐกิจเพียงชนิดเดียวที่ยอมรับให้เกิดขึ้นได้คือ

ความไม่เท่าเทียมเป็นประโยชน์ต่อสมาชิกที่ด้อยโอกาสที่สุดในสังคม

- ๔) ความยุติธรรมคือความคุ้มค่าทางศีลธรรม ซึ่งหมายถึงการให้ในสิ่งที่เหมาะสมกับคนที่ควรได้ ซึ่งมีรากฐานมาจากแนวคิดของ Aristotle ที่มองว่าความยุติธรรมคือเราควรให้ในสิ่งที่แต่ละคนควรได้โดยชอบธรรม เป็นการเลือกปฏิบัติตามลักษณะและคุณค่าของบุคคลนั้น ซึ่งคุณค่าดังกล่าวจะถูกกำหนดขึ้นจากสังคมและมาตรฐานของคนส่วนใหญ่

โดยจากวิธีการมองความยุติธรรมทั้ง ๔ แนวทางข้างต้น ผู้เขียนมองว่าวิธีการมองเรื่องความยุติธรรมเป็นหัวใจของการสร้างความยุติธรรมทางสังคมของเมือง ก็คือวิธีการมองความยุติธรรมตามแนวทางที่ ๓ ทั้งนี้เพราะเป็นวิธีการมองความยุติธรรมที่มองไปที่ผลของการจัดสรรแบ่งปันที่ทำให้เกิดความเสมอภาคกัน และลดช่องว่างของความแตกต่างเหลื่อมล้ำทางสังคม ซึ่งวิธีมองและตีความความยุติธรรมในลักษณะดังกล่าว นั้นเป็นที่มาของแนวคิดด้านการพัฒนาและบริหารจัดการสังคมหลายแนวคิด รวมถึงแนวคิดที่กล่าวถึงเกี่ยวกับความยุติธรรมกับการจัดการเมืองอย่างแนวคิดเมืองยุติธรรม (The Just City) ที่ผู้เขียนมองว่าเป็นฐานคิดสำคัญในการจัดการศึกษาของเมืองโดย Susan S.Fainstein (2010) ได้กล่าวถึงแนวคิดในการบริหารจัดการและพัฒนาเมืองที่มีความยุติธรรมว่าจำเป็นต้องประกอบด้วยหลักการสำคัญ ๓ ประการ ได้แก่ ความเสมอภาค (Equity) ความหลากหลาย (Diversity) ความเป็นประชาธิปไตย (Democracy) โดยจากแนวคิดของ Susan S.Fainstein (2010) ผู้เขียนได้ประมวลเข้าแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องและสรุปรายละเอียดของหลักการทั้ง ๓ ประการข้างต้น ดังนี้

๑. ความเสมอภาค (Equity) จากการนำแนวคิด

เกี่ยวกับการพิจารณาเรื่องของความเสมอภาคของ Michael J. Sandel (2009) และของ David Harvey (1973) มาขยายประกอบกับแนวคิดเมืองยุติธรรมของ Susan S.Fainstein (2010) ผู้เขียนก็อาจสรุปได้ว่าเรื่องของความเสมอภาค (Equity) หมายถึง การกระจายทรัพยากร โอกาสการพัฒนา สิทธิและบริการ และผลประโยชน์ต่างๆ ให้กับประชาชนกลุ่มต่างๆ ของเมืองอย่างเสมอภาค โดยคำนึงถึง

- ความจำเป็น หมายถึง ความต้องการ ความขาดแคลนสิ่งใดสิ่งหนึ่งและต้องได้รับในสิ่งเหล่านั้นเพื่อตอบสนองต่อปัญหาหรือความไม่พึงพอใจในปัจจุบันหรือเพื่อให้ได้รับในสิ่งต่างๆ ตามมาตรฐานขั้นต่ำทั้งในเชิงปริมาณและคุณภาพ และหากบุคคลใดหรือกลุ่มบุคคลใดไม่ได้รับสิ่งนั้นก็จะทำให้เขาเสียเปรียบบุคคลอื่น
- ความถูกต้องดีงาม หมายถึง การมีกลไกหรือระบบในการชดเชย ช่วยเหลือให้กับผู้ที่ประสบความยากลำบาก ได้รับความเสียหาย หรือเสี่ยงอันตรายมากกว่าปกติในการดำเนินชีวิตโดยไม่มีทางเลือกเป็นพิเศษ (ไม่ว่าจะเกิดจากลักษณะส่วนบุคคลของตน เกิดจากสภาพแวดล้อมของเมืองโดยรวม หรือเกิดจากการกระทำของรัฐ) และการคำนึงถึงผลกระทบที่จะเกิดขึ้นกับกลุ่มเป้าหมาย
- การกระจายประโยชน์อย่างเท่าเทียม หมายถึง การกระจายทรัพยากร สิทธิ และผลประโยชน์ส่วนรวม ให้กับคนในเมืองอย่างเท่าเทียมกัน ซึ่งเป็นการมองภายใต้แนวคิดเรื่องของการแบ่งงานกันทำ (Division of Labor) ที่มองว่าทรัพยากร สิทธิ และประโยชน์ส่วนรวมต่างๆ นั้นเป็นผลผลิตส่วนรวมที่ผู้คนในเมืองทุกคนร่วมกันสร้างขึ้นจากการทำหน้าที่พลเมือง และตามหลักของ

การแบ่งงานกันทำแล้วผลผลิตเหล่านั้นต้องถูกกระจายหรือจัดสรรให้กับผู้ที่มีส่วนร่วมในการผลิตอย่างเท่าเทียมกันทั้งในเชิงปริมาณและคุณภาพ

๒. ความหลากหลาย (Diversity) จากการนำแนวคิดเกี่ยวกับความยุติธรรมทางสังคมของ Will Kymlicka (1995) มาพิจารณาประกอบกับแนวคิดเกี่ยวกับการวางแผนในสังคมที่หลากหลายของ Michael A. Burayid (2000) เราก็อาจสรุป ความหมายของความหลากหลายในที่นี้ได้ว่า หมายถึงการยอมรับและเข้าใจความแตกต่างของประชากรของเมือง ทั้งทางวัฒนธรรม เชื้อชาติ ฐานะทางเศรษฐกิจสังคม และปัจจัยส่วนบุคคล (อายุ สภาพร่างกาย และเพศสภาพ) โดยการจัดการและพัฒนาเมืองตลอดจนการจัดบริการต่างๆ ของเมืองที่ตอบสนองต่อความหลากหลายทางสังคมนั้นต้องคำนึงถึงเรื่องต่อไปนี้

- การให้ความรู้และสร้างความเข้าใจแก่กลุ่มคนที่มีความแตกต่าง ทั้งทางด้านวัฒนธรรม เชื้อชาติ ศาสนา สภาพร่างกาย เพื่อให้เกิดการยอมรับความแตกต่างของประชากร และทำความเข้าใจอันดีระหว่างประชากรกลุ่มหลักของสังคมกับกลุ่มคนที่มีความแตกต่าง และไม่นำเงื่อนไขความแตกต่างมาเป็นเงื่อนไขในการจำกัดสิทธิหรือกีดกัน รวมไปถึงการปฏิบัติต่อบุคคลกลุ่มต่างๆ อย่างเสมอภาคกัน และไม่สนับสนุนให้กลุ่มคนที่มีความแตกต่าง ถูกครอบงำจากคนกลุ่มหลักทางสังคม
- การสร้างสมดุลของสิทธิระหว่างกลุ่ม หมายถึง การสร้างสมดุลในเรื่องสิทธิ เสรีภาพ และการได้รับผลประโยชน์ ระหว่างปัจเจกบุคคล และระหว่างกลุ่มต่างๆ และไม่สนับสนุนให้กลุ่มใดมีสิทธิมากกว่ากลุ่มอื่น

๓. ความเป็นประชาธิปไตย (Democracy)

หมายถึง การมีส่วนร่วมของประชาชนและผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย การคำนึงถึงสิทธิขั้นพื้นฐานของพลเมือง และการคำนึงถึงความต้องการของคนส่วนใหญ่ โดยจากแนวคิด ของอมร รักษาสัตย์ (๒๕๓๙) ความเป็นประชาธิปไตย เมืองค์ประกอบที่สำคัญ ได้แก่

- การมีส่วนร่วมของผู้เกี่ยวข้อง จากการนำแนวคิดของ William Erwin (1976) มาประกอบกับแนวคิดของ John M. Cohen (1997) อาจกล่าวได้ว่า การมีส่วนร่วม หมายถึง การเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการรับรู้ข่าวสาร กำหนดแนวทางในการพัฒนา ตัดสินใจร่วมดำเนินการ ร่วมประเมิณผล ในการจัดบริการสาธารณะต่างๆ ของภาครัฐ
- การคำนึงถึงสิทธิขั้นพื้นฐานของพลเมือง ซึ่งเมื่อพิจารณาจากแนวคิดเกี่ยวกับสิทธิพลเมืองของ Margaret R. Sommer (2008) และแนวคิดของ John Hoffman (2004) แล้ว ก็อาจกล่าวได้ว่าการคำนึงถึงสิทธิขั้นพื้นฐานของพลเมืองนั้น หมายถึงการตอบสนองความต้องการพื้นฐานของประชาชน การไม่ลิดรอนหรือกีดกันสิทธิหรือเสรีภาพ หรือสิทธิความเป็นมนุษย์ของประชาชน
- การตัดสินใจโดยเสียงส่วนใหญ่ โดยคำนึงถึงเสียงข้างน้อย หมายถึง มีการตัดสินใจในข้อถกเถียงหรือประเด็นใดประเด็นหนึ่งด้วยเสียงข้างมาก หรือความเห็นพ้อง ซึ่งในมุมมองของ Lorren A King (2004) การคำนึงถึงเสียงข้างมากโดยไม่คำนึงถึงและละเลยข้อเสนอหรือความเห็นของเสียงส่วนน้อยอาจทำให้เกิดการกดขี่และกีดกันคนที่เป็นเสียงข้างน้อยให้ออกจากกระบวนการพัฒนา และทำให้คนเหล่านั้นเสียเปรียบได้ ดังนั้น ในการตัดสินใจโดยเสียงส่วนใหญ่ นั้น จึงจะต้องไม่ละเลย

ความเห็นหรือสิทธิของเสียงข้างน้อยด้วย ทั้งนี้ จากแนวคิดเมืองยุติธรรม ผู้เขียนมองว่าหลักการของแนวคิดทั้ง ๓ ประการข้างต้นควรถูกนำมา กำหนดเป็นตัวแปรที่แสดงให้เห็นถึงลักษณะของการศึกษาที่มีความยุติธรรม โดยจะได้กล่าวถึงในหัวข้อต่อไป

ลักษณะของการศึกษาที่จะนำไปสู่เมืองยุติธรรมคืออย่างไร ?

จากหลักการและแนวคิดเมืองยุติธรรมที่กล่าวมาข้างต้นจะพบว่าการศึกษาที่จะสร้างให้เกิดความยุติธรรมทางสังคมของเมืองได้ก็คือการศึกษาที่มีความยุติธรรมนั่นเอง และจากการนำแนวคิดเมืองยุติธรรมข้างต้นมาปรับเข้ากับแนวคิดเกี่ยวกับประเด็นพิจารณาลักษณะของการจัดการศึกษาที่มีความเป็นธรรม ของ USC California Policy Institute และของ Postsecondary Education Commission (2005) แล้ว รวมถึงตัวชี้วัดเกี่ยวกับความเสมอภาคในเรื่องของโอกาสทางการศึกษาของ Equality Commission for Northern Ireland (2012) ผู้ศึกษาสามารถกำหนดตัวแปรที่ แสดงถึงลักษณะการศึกษาที่มีความยุติธรรมที่สามารถนำไปสู่การสร้างเมืองยุติธรรมได้ดังนี้

การศึกษาที่เสมอภาค (Equity)

๑. ความเสมอภาคด้านคุณภาพการศึกษา (Quality) ซึ่งหมายถึงการที่เด็กในวัยเรียนได้รับการศึกษาที่มีคุณภาพไม่แตกต่างกัน หรือใกล้เคียงกัน โดยตัวแปรที่ควรนำมาพิจารณาได้แก่ผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษา และผลการประเมินคุณภาพสถานศึกษา

๒. ความเสมอภาคด้านโอกาสทางการศึกษา (Opportunity) ซึ่งหมายถึง การที่เด็กวัยเรียนได้มีโอกาสในได้ได้รับการศึกษาที่ไม่แตกต่างกัน ไม่ว่าจะ เป็นโอกาสในการได้รับการศึกษาระดับที่สูงขึ้น หรือ การได้รับการศึกษาที่ต่อเนื่อง เท่าที่ตนเองต้องการและมีศักยภาพโดยไม่ถูกจำกัดจากเงื่อนไขทางเศรษฐกิจสังคม ไม่ว่าจะ เป็นเงื่อนไขที่สังคมกำหนดขึ้นหรือเงื่อนไขที่เกิดจากกลไกการตลาด โดยตัวแปรที่ควรนำมาพิจารณาได้แก่สัดส่วนของผู้ที่ได้ศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้นต่อเด็กวัยเรียน และอัตราการส่วนการยุติการศึกษา กลางคัน (Drop Out)

๓. ความเสมอภาคด้านการเข้าถึงการศึกษา (Accessibility) หมายถึง การที่เด็กวัยเรียนสามารถที่จะเข้าถึงและได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐานได้ไม่แตกต่างกัน และมีทางเลือกสถานศึกษาและระบบการศึกษาตามความต้องการและศักยภาพโดยไม่ถูกจำกัดจากเงื่อนไขทางเศรษฐกิจและสังคม ไม่ว่าจะ เป็นเงื่อนไขที่สังคมกำหนดขึ้นหรือเงื่อนไขจากกลไกการตลาด โดยตัวแปรที่ควรนำมาพิจารณาได้แก่สัดส่วนเด็กวัยเรียนที่ได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐาน ประกอบกับจำนวนนักเรียนที่เปิดรับต่อเด็กวัยเรียนในพื้นที่

๔. การชดเชยและสนับสนุนให้กับกลุ่มที่เสียเปรียบทางสังคม (Merit) หมายถึง การชดเชยและมีระบบสนับสนุนที่ให้ความช่วยเหลือให้กับเด็กวัยเรียนที่ต้องมีต้นทุนหรือค่าใช้จ่ายในด้านการศึกษาที่สูงกว่าเด็กกลุ่มอื่น และมีความยากลำบากในการเข้าถึงระบบการศึกษา โดยตัวแปรที่ควรนำมาพิจารณาได้แก่ การมีมาตรการสนับสนุนเป็นพิเศษเพื่อชดเชยให้กับกลุ่มเป้าหมายที่เสียเปรียบ รวมถึงมีมาตรการในการจัดเงื่อนไขที่ชัดเจนของการเข้าถึงการศึกษาของผู้เสียเปรียบทางสังคม

๕. การตอบสนองความจำเป็นแก่กลุ่มเป้าหมาย (Need) หมายถึง การจัดสรรทรัพยากรหรือบริการด้าน การศึกษาให้กับกลุ่มที่ขาดแคลนหรือมีความจำเป็นต้องได้รับทรัพยากรหรือบริการเหล่านั้นเพื่อให้ได้รับการศึกษาที่ไม่แตกต่างจากกลุ่มเป้าหมายกลุ่มอื่น โดย ตัวแปรที่ควรนำมาพิจารณาได้แก่การจัดลำดับความ สำคัญในการจัดทรัพยากร/บริการที่ให้ความสำคัญกับ กลุ่มที่เสียเปรียบ และการจัดบริการที่สอดคล้องกับ ความต้องการจำเป็นของกลุ่มเป้าหมาย

การศึกษาที่มีความเป็นประชาธิปไตย (Democracy)

๑. การมีส่วนร่วมของผู้ที่เกี่ยวข้องในการจัดการ ศึกษา (Participation) หมายถึง การที่ผู้มีส่วน เกี่ยวข้องกับด้านการศึกษาเข้ามีส่วนร่วมในการกำหนด ทิศทางการดำเนินการด้านการศึกษา และสนับสนุน การจัดการศึกษาของเมือง รวมถึงการยอมรับและ เปิดโอกาสให้ภาคประชาชนเข้ามีส่วนร่วมในการ จัดการศึกษาในลักษณะต่างๆ ซึ่งตัวแปรที่ควรนำมา พิจารณาได้แก่ ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนและ ผู้เกี่ยวข้องในการจัดการศึกษา โดยควรเป็นระดับการ ร่วมตัดสินใจและการควบคุมด้วย

๒. การรับรองสิทธิทางการศึกษาเป็นสิทธิขั้น พื้นฐานของประชาชน (Civil rights) โดยกำหนดให้ เป็นอำนาจหน้าที่และภาระผูกพันที่เมืองต้องจัดบริการ ด้านการศึกษาขั้นพื้นฐานให้กับประชาชนโดยทั่วหน้า โดยไม่มีข้อจำกัดจากเงื่อนไขต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นเงื่อนไข ที่สังคมกำหนดขึ้นหรือเงื่อนไขที่เกิดจากกลไก การตลาด และการได้รับสิทธิทางการศึกษาต้อง ไม่ทำให้ประชาชนเสียสิทธิด้านอื่นๆ โดยตัวแปรที่ควร นำมาพิจารณาได้แก่หลักเกณฑ์ในการจัดการศึกษา และการกำหนดขอบเขตของการจัดการศึกษาขั้น พื้นฐาน ที่มีการรับรองสิทธิทางการศึกษาให้กับคน

ทุกกลุ่มอย่างเท่าเทียมกัน

๓. การตัดสินใจโดยเสียงส่วนใหญ่โดยไม่ละเลย เสียงส่วนน้อย (Majority) หมายถึง การตัดสินใจหรือ กำหนดแนวทาง หรือจัดการศึกษาเป็นไปตามความ ต้องการและความเห็นของคนส่วนใหญ่ที่แสดงออก หรือให้ความเห็นชอบผ่านกลไกการเลือกตั้ง หรือกลไก รับฟังความคิดเห็นต่างๆ โดยการดำเนินงานตามความ เห็นหรือความต้องการของคนส่วนใหญ่ไม่ก่อให้เกิด ผลกระทบหรืออิตรอนสิทธิของคนส่วนน้อย ซึ่งโดย ตัวแปรที่ควรนำมาพิจารณาได้แก่ การที่ความเห็นของ ประชาชนที่เกี่ยวกับการจัดการศึกษาได้รับการกำหนด เป็นนโยบายหรือถูกนำไปปฏิบัติ และการนำผลกระทบ ของการจัดการศึกษาที่เกิดกับกลุ่มที่เป็นเสียงข้างน้อย มาพิจารณาในการกำหนดนโยบาย

การศึกษาที่เคารพความหลากหลาย (Diversity)

๑. การไม่ครอบงำและกีดกันทางวัฒนธรรม (Unassimilated and non deprived) หมายถึง การจัดการศึกษาที่ทั้งหลักสูตรการศึกษา และรูปแบบ การเรียนการสอน ไม่ครอบงำและไม่กีดกันการ แสดงออกทางวัฒนธรรมและอัตลักษณ์ส่วนบุคคล และ การที่วัฒนธรรมหรืออัตลักษณ์ของผู้เรียนไม่เป็น อุปสรรคต่อการเรียนรู้ โดยตัวแปรที่ควรนำมาพิจารณา ได้แก่ทัศนคติเกี่ยวกับการกีดกันทางวัฒนธรรม และ ทัศนคติต่อความเป็นอุปสรรคของวัฒนธรรมและ อัตลักษณ์ส่วนบุคคล

๒. บทบาทของการศึกษาในการสร้างความรู้ความ เข้าใจ การยอมรับระหว่างวัฒนธรรมที่แตกต่างเพื่อ สร้างความเข้าใจและการยอมรับซึ่งกันระหว่างกลุ่มคน ที่มีความแตกต่างหลากหลาย โดยตัวแปรที่ควรนำมา พิจารณา คือ การมีนโยบายหรือโครงการที่สร้างความ เข้าใจและการยอมรับความแตกต่าง

๓. การสร้างความสมดุลในสิทธิด้านการศึกษาระหว่างกลุ่มต่างๆ (Equilibrium) การให้สิทธิและโอกาสทางการศึกษากับคนกลุ่มต่างๆ ในสังคมโดยไม่แตกต่างกัน โดยที่ไม่มีกลุ่มใดมีสิทธิในการเข้าถึงทรัพยากรและโอกาสทางการศึกษาดีกว่าหรือได้เปรียบกลุ่มอื่นๆ และปฏิบัติต่อทุกกลุ่มอย่างเท่าเทียมโดยไม่เลือกปฏิบัติ ซึ่งตัวแปรที่ควรนำมาพิจารณาได้แก่สัดส่วนการกระจายทรัพยากรและบริการระหว่างกลุ่มต่างๆ

การจัดการศึกษาอย่างไร จึงจะนำไปสู่เมืองยุติธรรม ?

ทั้งนี้ การที่จะทำให้การศึกษามีลักษณะที่เอื้อต่อการสร้างเมืองยุติธรรมตามที่กล่าวไว้ข้างต้นได้นั้น องค์ประกอบในการจัดการศึกษาต้องถูกขับเคลื่อนไปภายใต้หลักการทั้ง ๓ ประการ ของแนวคิดเรื่องความยุติธรรมด้วย ทั้งนี้ จากการนำหลักการของแนวคิดเมืองยุติธรรมดังกล่าวมาปรับเข้ากับองค์ประกอบในการจัดการศึกษาของ สุนทร โตรบรเทา (๒๕๕๑) และของอุดมศักดิ์ มีสุข (๒๕๕๒) นั้น ผู้เขียนขอเสนอแนวทางที่ควรพิจารณาในการจัดการศึกษาในแต่ละองค์ประกอบดังนี้

๑. การวางแผนและกำหนดนโยบายด้านการศึกษา

๑.๑ การวางแผนหรือกำหนดนโยบายด้านการศึกษา และการจัดสรรทรัพยากรในการจัดการศึกษาจะต้องพิจารณาถึงความจำเป็น และการให้ความช่วยเหลือหรือชดเชยให้กับผู้ที่เสียเปรียบหรือด้อยโอกาสทางสังคม และมีกลไกหรือระบบส่งเสริมและสนับสนุนด้านการศึกษาที่เพิ่มเติมและแตกต่างจากการจัดการศึกษาภาคบังคับ

โดยทั่วไป เพื่อให้สอดคล้องและตอบสนองต่อเงื่อนไขที่เป็นลักษณะเฉพาะของการจัดการศึกษาในพื้นที่เมือง รวมทั้งให้การช่วยเหลือและสนับสนุนด้านการศึกษาแก่ผู้ที่เสียเปรียบทางสังคมเป็นพิเศษ เพื่อลดช่องว่างความเหลื่อมล้ำ และสร้างให้เกิดความยุติธรรมทางการศึกษา

๑.๒ การจำแนกกลุ่มเป้าหมายของการจัดการศึกษาคครอบคลุมกลุ่มเป้าหมายที่มีความหลากหลายทุกกลุ่มและให้สิทธิกับกลุ่มต่างๆ อย่างสมดุลและไม่นำความแตกต่างทางด้านวัฒนธรรม เชื้อชาติ ฐานะทางเศรษฐกิจสังคม และปัจจัยส่วนบุคคล (อายุ สภาพร่างกาย และเพศสภาพ) มาเป็นเงื่อนไขกีดกันการเข้าถึงสิทธิและโอกาสทางการศึกษา โดยการรับรองสิทธิขั้นพื้นฐานทางการศึกษาต้องไม่ถูกจำกัดอยู่ภายใต้ สถานะความเป็นพลเมืองตามกฎหมายหรือหลักดินแดน

๑.๓ แผนหรือนโยบายด้านการศึกษาถูกกำหนดขึ้นด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมของภาคประชาชน รวมทั้งเป็นไปตามเสียงส่วนใหญ่ที่แสดงออกผ่านกลไกต่างๆ ทั้งกลไกการเลือกตั้งและกลไกการรับฟังความคิดเห็นต่างๆ

๒. หลักสูตรการเรียนการสอน

๒.๑ การจัดหลักสูตรและเนื้อหาขององค์ความรู้สอดคล้องกับความจำเป็นของนักเรียนและท้องถิ่น และมีการจัดหลักสูตรที่เสริมหรือเพิ่มเติมตามความจำเป็นของนักเรียนเพื่อให้สามารถตอบสนองต่อลักษณะความหลากหลายทางสังคมของผู้เรียน

๒.๒ มีการศึกษาและทำความเข้าใจ ลักษณะส่วนบุคคลของผู้เรียน (เพศ อายุ สมรรถนะร่างกาย) และลักษณะทางเศรษฐกิจสังคมของผู้เรียน

(ฐานะทางเศรษฐกิจ สภาพครอบครัว/ชุมชน) และการกระตุ้นให้เกิดการสนับสนุนของผู้ปกครองต่อการศึกษาของผู้เรียน เปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการควบคุม ดำเนินการในการจัดการเรียนการสอนของผู้เรียน และกระตุ้นความสนใจในการศึกษาของนักเรียน โดยเพิ่มจำนวนชั่วโมงเรียนและจำนวนชั่วโมงที่ใช้ในการทบทวนบทเรียน

๓. ลักษณะของโรงเรียน

- ๓.๑ การกระจายตัวของโรงเรียนรวมทั้งสัดส่วนของจำนวนที่จะรับเข้าศึกษาจะต้องมีความเหมาะสมและแปรผันตามจำนวนประชากรวัยเรียนแต่ละพื้นที่ กระจายผู้สอนอย่างเท่าเทียม จัดให้มีครูผู้สอนที่มีความรู้ตรงกับรายวิชาที่รับผิดชอบอย่างเพียงพอ
- ๓.๒ ต้องจัดสภาพแวดล้อมของโรงเรียนให้เอื้อต่อการเรียนรู้ร่วมกันของคนที่มีความแตกต่างทั้งทางสังคมและกายภาพ จัดให้มีสื่อการเรียนการสอนและอุปกรณ์การเรียนการสอนที่เพียงพอ และต้องจัดให้ตรงตามความเหมาะสมกับผู้เรียนแต่ละกลุ่มด้วย
- ๓.๓ โรงเรียนมีอิสระที่จะบริหารจัดการทรัพยากรงบประมาณรวมทั้งกำหนดหลักสูตรของตัวเอง
- ๓.๔ ครูผู้สอนเองต้องมีการศึกษาและทำความเข้าใจลักษณะพื้นฐานของนักเรียน และจำเป็นต้องทำหน้าที่ในการดูแลและให้การสนับสนุนผู้เรียนที่ด้อยโอกาสมากกว่าหน้าที่เฉพาะในห้องเรียนเท่านั้น โดยต้องให้คำแนะนำและแก้ไขปัญหาให้แก่ผู้เรียนทั้งด้านการเรียนและด้านคุณภาพชีวิต รวมทั้งต้องปฏิบัติต่อผู้เรียนแต่ละกลุ่มอย่าง

เท่าเทียมกันและเคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์

- ๓.๕ ต้องกระตุ้นให้ชุมชนและกรรมการสถานศึกษา ผู้ปกครองเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา ทั้งในระดับเมืองและระดับโรงเรียนให้มากขึ้น

ซึ่งผู้เขียนมองว่าหากการจัดการศึกษาของเมืองได้นำหลักการและแนวคิดเมืองยุติธรรม (Just City) มาปรับใช้ในการจัดการศึกษาและขับเคลื่อนองค์ประกอบต่างๆ ในการจัดการศึกษาของเมืองให้เป็นไปตามแนวทางดังกล่าวข้างต้นแล้วก็จะทำให้การจัดการศึกษาของเมืองเป็นเครื่องมือที่มีประสิทธิภาพที่จะนำไปสู่ผลลัพธ์ที่เป็นความยุติธรรมทางสังคมในที่สุด โดยเฉพาะภายหลังจากการเป็นประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนหลังปี พ.ศ. ๒๕๕๘ เพราะการรวมตัวกันเป็นประชาคมเดียวกันจะทำให้การเคลื่อนย้ายของแรงงานและประชากรของประเทศในกลุ่มอาเซียนเป็นไปโดยสะดวก โดยในการประชุมสุดยอดผู้นำอาเซียนครั้งที่ ๒๑ ระหว่างวันที่ ๑๕-๒๐ พฤศจิกายน ๒๕๕๕ ณ กรุงพนมเปญ ประเทศกัมพูชา รัฐมนตรีเศรษฐกิจของอาเซียน ๑๐ ประเทศร่วมลงนามความตกลงว่าด้วยการเคลื่อนย้ายบุคคลธรรมดาของอาเซียน หรือที่เรียกว่า ASEAN Agreement on the Movement of Natural Persons (MNP) โดยความตกลงนี้ จัดทำขึ้นเพื่ออำนวยความสะดวกการเคลื่อนย้ายบุคลากรชั่วคราวที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินการค้าสินค้า การค้าบริการ และการลงทุนระหว่างประเทศสมาชิก ซึ่งการเคลื่อนย้ายบุคลากรชั่วคราวนี้เป็นรูปแบบหนึ่งของการค้าบริการภายใต้ความตกลงว่าด้วยการค้าบริการของอาเซียน หรือที่เรียกว่า ASEAN Framework Agreement on Trade in Services (AFAS) โดยสาระสำคัญของความตกลง MNP นี้จะมีผลผูกพันให้ไทยต้องเปิดเสรีการเคลื่อนย้ายบุคคลให้กับประเทศ

สมาชิกโดยอนุญาตให้เข้าเมืองชั่วคราวหรือพำนักชั่วคราว และผ่อนปรนเงื่อนไขอื่นๆ เกี่ยวกับการอนุญาตทำงาน (ข้อมูลจาก <http://ประชาคมอาเซียน.net>)

ซึ่งการเปิดเสรีดังกล่าวจะทำให้ประชากรเคลื่อนย้ายเข้ามาได้สะดวกมากขึ้น จำนวนมากขึ้น และพำนักอยู่ได้นานขึ้น และผู้คนเหล่านั้นก็มีพื้นฐานที่แตกต่างกันโดยเฉพาะทางเชื้อชาติ และวัฒนธรรม ซึ่งเงื่อนไข/ปรากฏการณ์ดังกล่าวนอกจากจะทำให้พื้นที่เมืองต่างๆ ซึ่งเป็นพื้นที่หลักในการเชื่อมต่อกับเมืองอื่นของประชาคมอาเซียน และเป็นพื้นที่หลักในการรองรับการย้ายเข้ามาของประชากรจากประเทศสมาชิก อันจะทำให้สังคมเมืองในประเทศไทยมีความหลากหลายทางสังคมมากขึ้นแล้ว ยังส่งผลผูกมัดให้ภาครัฐของไทยต้องจัดบริการและให้สิทธิกับประชากรของประเทศสมาชิกในอาเซียนในเรื่องดังกล่าวให้เท่าเทียมกับพลเมืองของประเทศตัวเองโดยที่ไม่มีการเลือกปฏิบัติ จึงมีผลทำให้ต้องขยายขอบเขตในการ

จัดการศึกษาของเมืองให้กว้างขึ้นและไม่สามารถจำแนกสถานะความเป็นพลเมืองของเมืองเฉพาะภายใต้ขอบเขตของกฎหมาย หรือหลักของดินแดนได้ แต่จำเป็นที่จะต้องให้สิทธิกับประชากรจากประเทศสมาชิก ทั้งในเรื่องการให้สิทธิในการแสดงออกและการเข้าถึงโอกาสและทรัพยากรในการพัฒนา เท่าเทียมกับคนไทย และต้องสร้างให้เกิดความสมดุลในสิทธิ และโอกาสเหล่านั้นระหว่างกลุ่มต่างๆ ในสังคม รวมทั้งในการจัดการศึกษาของเมืองนั้นต้องคำนึงถึงความแตกต่างหลากหลายทางสังคมด้วย เพราะการที่ละเลยและไม่ได้คำนึงถึงความแตกต่างทางสังคมในมิติต่างๆ อย่างเพียงพอ นั้นย่อมจะก่อให้เกิดปัญหาความไม่เป็นธรรมทางสังคม ความเหลื่อมล้ำ และนำไปสู่ความขัดแย้งระหว่างกลุ่ม และเกิดความขัดแย้งขึ้นในสังคม ดังนั้น การจัดการศึกษาของเมืองจำเป็นต้องปรับตัวเพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวด้วยเพื่อให้เกิดความยุติธรรมด้านการศึกษาทั้งทางด้านโอกาสและคุณภาพ เพื่อนำไปสู่ความเป็นธรรมทางสังคมในที่สุด

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

- โสมสกา พุทธนันท์. ๒๕๔๗. **เศรษฐศาสตร์เมือง**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- สุนทร โตรบรรเทา. ๒๕๕๑. **หลักการและทฤษฎีการบริหารการศึกษา**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ปัญญาชน.
- กระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร. ส. ๒๕๕๕. **ประมวลสถิติสำคัญของประเทศไทย พ.ศ.๒๕๕๕**. กรุงเทพฯ: สำนักงานสถิติแห่งชาติ.
- เป็รื่อง กิจรัตน์ภร. ๒๕๕๕. “ความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาไทย : ที่มาและทางออก” **ยกเครื่องการศึกษาไทย เพื่อลดความเหลื่อมล้ำ**. City.
- แบ็งค์ งามอรุณโชติ และภริภาพ พักทอง. ๒๕๕๕. “ทำไมระบบการศึกษาจึงสร้างความเหลื่อมล้ำ” **สูง ต่ำ ไม่เท่ากัน**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์สยาม.
- อุดมศักดิ์ มีสุข. ๒๕๕๒. “**ปรัชญาและปรัชญาการศึกษา**”. City.
- ดิลก ลัทธพิพัฒน์. ๒๕๕๓. **การลดความเหลื่อมล้ำและสร้างโอกาสทางเศรษฐกิจ : ความเหลื่อมล้ำของโอกาสทางการศึกษากับแนวโน้มของค่าจ้างในประเทศไทย**. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ.
- สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศ. ๒๕๕๔. “**คุณภาพการศึกษาช่วยลดความเหลื่อมล้ำของการจ้างแรงงาน**”, **สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศ**, (ed.). City.
- อมร รักษาสัตย์, ส. ส., สุรพล ราชภัทชา, ประเสริฐ จิตติวัฒนพงศ์, วิรัช วิรัชนิภาวรรณ. ๒๕๓๙. **ประชาธิปไตย อุดมการณ์ หลักการ และแบบอย่างการปกครองหลายประเทศ**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อุมาภรณ์ ภัทรวานิชย์ และปัทมา อมรสิริสุนทร. ๒๕๕๐. **ความไม่เท่าเทียมด้านการศึกษา: เมืองและชนบท**. ประชากรและสังคม.
- <http://ประชาคมอาเซียน.net>

ภาษาต่างประเทศ

- A.Burayid, M. 2000. **Urban Planning in a Multicultural Society**. United states Of America: An imprint of Greenwood Publishing Group Inc.
- Cohen, J. M., and Uphoff, Noman T. 1997. **Rural Development Partieipation and measures fof Project design Implementation and Evaluation**. New York: Happer&Row.
- Commission, C. P. E. 2005. “Education goals and performance indicators “. City.

- Conley, J. M. a. A. 2010. **Social Work And Social Development Theories and Skills for Developmental Social Work.** New York Ox ford Univesity Press,Inc.
- Erwin, W. 1976. **Participation managment : Concept Theory and Implementation.** Atlanta: Georia State University.
- Harvey, D. 1973. **Social Justic and the City.** Grate Britain Ipswich Book C.Ltd.
- Hoffman, J. 2004. **Citizenship Beyond the State.** London: Sage Publications.
- Ireland, E. C. f. N. 2012. **Indecators of Equality of Opportunity And Good Relations in Education.** Nothern Ireland.
- Joseph Zajda, S. M. a. V. R. 2006. **Education and Social Justice.** Netherlands: Springer.
- King, L. A. 2004. **Democracy and City Life.** Lodon: Sagepublication.
- Knodel, J. a. G. W. J. 1996. “Post-Cairo Population Policy : Does Promiting Girls Schooling Miss The Mark.” **PoPulation and Development Review.** 22, 683.
- Kymlicka, W. 1995. **Multicutuaral Citizenship.** Great Britain: Biddles Ltd. .
- Lefebvre, H. 1996. **Writing on Cities.** United Kingdom Oxford.
- Michigan, U. o. 2013. “Inner-City Schooling”. City.
- Rawls, J. 1971. **A Theory of Justice.** Massachusetts.: Cambridge.
- S.Fainstein, S. 2010. **the just city.** United states of America Cornell University Press.
- Sandel, M. J. 2009. **Justice: What’s the Right Thing to Do?.** United State of America: Farrar, Straus Giroux.
- Sen, A. K. 1981. **Poverty and Famines.** New York: Oxford university Press Inc.
- Sommer, M. R. 2008. **Genealogies of Citizenship: Markets, Statelessness, and the Right to Have Rights..** New York: Cambridge University Press.